

2. Campbell K. M. Jerzemowska (2009). The 2008/9 Global Financial Crisis in Perspective: Financial Bubbles and other Factors. Zarz№dzanie Finansami/p/r D. Zarzeckiego, Uniwersytet Szczecicki, Szczecin.

3. Ch. C. Dayl : (2006) «Paper Conspiracies and the End of All Good Order: Perceptions and Speculations in Early Capital Markets», Entrepreneurial Business Law Journal Vol.1, No 2, 2006.

4. Ch. C. Dayl : (2004) «Is there a tulip in your future?: Ruminations on Tulip mania and the innovative Dutch Futures Markets». Journal des Ecomistes et des Etudes Humaines. A bilingual journal of interdisciplinary studies. Vo. 14, no 2, December, p. 151–170.

5. Ch. C. Dayl : (2004) «Chaos» in the Markets—Moral, Legal & Economic Signals In Three Fantastic Bubbles.

6. Ch. C. Dayl : (2007) Risky Business: Popular Images and Reality of Capital Markets Handling Risk— From the Tulip Craze to the Decade of Greed. Working Papers Series, <http://ssrn.com/abstract=1018384>.

7. D. French: (2008): «The Dutch monetary environment during tulipomania» (PDF), The Quarterly Journal of Austrian Economics 9 (1): 3–14, doi:10.1007/s12113-006-1000-6, http://www.mises.org/journals/qjae/pdf/qjae9_1_1.pdf. Retrieved on June 24, 2008.

8. Garber P. M.: (1989) «Tulipmania». Journal of Political Economy 97 (3), : 535–60.

9. Garber P. M.: (1990) «Famous First Bubbles». Journal of Economic Perspectives 4 (2).

10. Jensen M. C.: «The Modern Industrial revolution, Exit. And the failure of internal control system», The Journal of Finance Vo. 63, No3, 1993.

11. Macay Ch.: (1841) Memoirs of Extraordinary Popular Delusions. V. I. London: Office of the National Illustrated Library, 227 Strand, p. 59–65.

12. Rousseau P. L.: «Historical Perspectives on Financial Development & Economic Growth», NBER Working Paper No. W9333, November 2002.

13. Thompson E. (2007), «The tulipmania: Fact or artifact?» (PDF), Public Choice 130(1–2): 99–114, doi:10.1007/s1127-006-9074-4, <http://www.econ.ucla.edu/thompson/Document97.pdf>.

мети у відповідній сфері, зокрема консолідації населення України як державоутворюючої спільноти, використовуючи економічні, правові, соціально-психологічні та адміністративні методи державного управління. Для визначення шляхів ефективного використання соціально-психологічних методів державного управління (далі – СПМДУ) необхідно здійснити відповідний аналіз середовища взаємодії держави і населення, але при цьому слід пам'ятати, що можливості й загрози можуть переходити у свою протилежність, за певних обставин та втручання у внутрішні процеси зовнішніх факторів, які попередньо не було враховано з різних причин.

➤ **Проблеми взаємодії держави й суспільства розкривали** такі вчені, як Е. Аронсон, П. Бурдье, Н. Драгомирецька, І. Ібрагімова, В. Нікітін, С. Московічі, О. Крутії, О. Радченко та ін. Роботи названих авторів мають важливе наукове і практичне значення, однак використання наведених методів майже не досліджується, що й викликає необхідність вивчення їх ролі у процесах консолідації населення України.

➤ Метою публікації є аналіз стану відкритості управлінського середовища на регіональному рівні.

Мета детермінувала розв'язання таких завдань, як:

- визначення рівня відкритості взаємодії держави й населення регіонів;
- стан володіння державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування теоретичними знаннями щодо змісту та особливостей СПМДУ.

➤ **Консолідація населення України як державоутворюючої спільноти** вимагає від державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування знань суті СПМДУ, їх специфіки та рівня ефективності від використання. Адже саме регіональні органи влади покликані реалізувати державну політику таким чином, щоб забезпечувати баланс регіональних і державних інтересів і, при цьому, єдність усіх суспільних сил.

Від того, як державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування розуміють і вміють застосовувати СПМДУ на практиці, залежить рівень відкритості взаємодії держави й населення. Щоб виявити рівень їх обізнаності про СПМДУ, яким із методів вони надають перевагу та ряд інших питань, пов'язаних з використанням СПМДУ, було розроблено анкету й проведено соціологічне дослідження. Структура анкети складалася з блоків, які різносторонньо сприяли розкриттю рівня володіння державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування знаннями та практичними навичками щодо використання СПМДУ.

Основний методичний прийом полягав у виборі респондентами найбільш близького варіанту поведінки чи СПМДУ. За змістом запитань та варіантів відповідей на них, яким віддали перевагу респонденти, виявилася можливість визначити: якими СПМДУ найчастіше користуються державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування в управлінській діяльності; їх теоретичні знання про СПМДУ та практичні навички щодо використання наведеними методами; рівень виправданості ними використання СПМДУ маніпулятивного типу в державному управлінні та стан відкритості середовища, з яким взаємодіє населення України.

Метою дослідження стало визначення шляхів налагодження відкритої взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з населенням регіонів за умов використання СПМДУ та практичних навичок їх використання державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування в управлінській діяльності. Було висловлено такі припущення:

- у сучасних трансформаційних умовах в Україні переважає низький рівень відкритості взаємодії держави й населення регіонів, що характеризується перевагою у виборі СПМДУ маніпулятивного типу;

Мета

УДК 32.019.5

Світлана Білосорочка

АНАЛІЗ СТАНУ ВІДКРИТОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розкривається рівень володіння державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування південно-східних регіонів України соціально-психологічними методами державного управління. Також мова йде про прояви партнерського та маніпулятивного типу взаємодії держави й суспільства.

Ключові слова: взаємодія, соціально-психологічні методи державного управління, опитування, державні службовці.

➤ Розбудова державності України має супроводжуватися переходом до відкритої партнерської взаємодії держави й суспільства, що дозволяє досягнути управлінської

- державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування мають недостатньо теоретичних знань щодо змісту та особливостей СПМДУ, що істотно впливає на їх тенденції до відкритої взаємодії з громадськістю та на рівень майстерності впливу на свідомість населення регіону за допомогою СПМДУ.

В соціологічному дослідженні взяла участь 304 державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування Харківської, Полтавської, Луганської та Сумської областей.

Думка осіб, від яких залежить створення умов для реалізації громадянами основних життєвих потреб, показала, що майже половина не вважає державу здатною на виконання своїх функцій – 47 %, 33 % з таким твердженням не згодні і 20 % – вагалися однозначно відповісти, що може означати, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування або сумніваються у здатності держави, або взагалі не замислюються над загальнодержавними проблемами.

Відкритість взаємодії регіональних органів влади з населенням прямо залежить від того, наскільки збігаються їх інтереси. Відповіді показали, що значна частка респондентів (70 %) вважає, що інтереси громадян і влади не збігаються. Кожна категорія (вікова, освітня, гендерна) зазначила майже порівну відсутність спільних інтересів суспільства і влади.

Відповіді на пряме запитання щодо можливості взаємодіяти державі й суспільству відкрито показали невизначену картину, де майже порівну респондентів виразили незгоду з твердженням і вагання у правильності своїх суджень: 26 % – не згодні з твердженням, 31 % – вагалися дати однозначну відповідь і 43 % – вважають твердженням правильним. В той же час 56 % опитуваних вважає, що представники влади видають бажане за дійсне у процесі реалізації державної політики, 63 % вважає, що громадськість не вірить заявам лідерів. У такому разі мова йде про низький авторитет останніх і наявність маніпулятивного типу взаємодії регіональних органів влади з населенням.

Аналіз думок респондентів щодо основних чинників впливу на узгодження інтересів під час колективного прийняття рішення показав, що на ефективність розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень впливає складна політична ситуація як в країні, так і в регіонах. Найбільший відсоток припадає на належність осіб, які перешкоджали прийняттю рішення, до протилежного політичного табору від того, який вносив пропозицію, – 38 %. Відповіді на наведене запитання свідчать про наявність ще однієї проблеми – підвищений рівень корупції в регіональних органах влади, коли любляться прийняття рішень для задоволення особистих інтересів впливових посадовців – 34 %. Далі майже порівну розділилися відповіді, що вказували на проблеми амбіційності (25 %), наявність протиріч між соціальними групами – 24 %, слабку підготовку до прийняття рішень, аргументів щодо їх доцільності – 22 %.

Респонденти вважають, що у державному управлінні переважають у використанні такі методи державного управління як: адміністративні – 59 %, правові – 15 %, організаційні – 12 %, соціально-психологічні – 9 %, економічні – 6 %. Як бачимо, в арсеналі державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування сьогодні переважають адміністративні методи державного управління, що зводить управлінський процес до однобічної реалізації функцій державного управління, знижує ефективність управлінських рішень та робить формальним виконання посадових обов'язків державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування. При цьому, істотний взаємозв'язок в наданні переваги управлінцями адміністративним МДУ при виконанні ними службових обов'язків виявився пов'язаним зі стажем роботи (до року – 8 %, більше 5 років – 52 %), що може бути свідченням накопичення знань і досвіду щодо використання адмінресурсу.

Ще одне запитання надавало інформацію про наявність СПМДУ і вимагало вибору тих із них, що найчастіше використовуються в сьогоdnішніх управлінських умовах. Результати показали, що найбільш поширеними СПМДУ є переконання (58 %) та змушування (46 %), що може трактувати неоднозначно: або опитувани мало розуміються на різниці між СПМДУ, що, на нашу думку, є слухним, або в державному управлінні не реалізуються належним чином функції державного управління, або в державному управлінні не викорінені залишки командно-адміністративної системи управління, де рішення вищого керівництва не обговорюються і не вважається за доцільне, що приводить до зниження рівня вирішення регіональних проблем, а отже і свідчить про формальний підхід у реалізації завдань державного управління на регіональному рівні.

Загалом лише чотирьом видам СПМДУ (переконувannya, змушування, прикладу, заохочування) надають перевагу в державному управлінні тією чи іншою мірою.

Відповіді на запитання щодо типу соціально-психологічної взаємодії свідчать, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування прагнуть до неконфліктної управлінської взаємодії, за якої б переважали такі СПМДУ, як заохочування (77 %), наслідування, приклад (70 %), переконувannya (69 %). Таким чином, відповіді респондентів про бажані СПМДУ та вибір тих із них, що використовуються в державному управлінні, зберігаються. Це може трактуватися як: підтвердження державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування правильності обраних методів, але й як незнання ними того арсеналу методів, які можуть давати позитивний управлінський ефект.

Запропоноване запитання щодо визначення найбільш впливової за допомогою СПМДУ сфери психічної діяльності мало й інформативний характер, як і запитання щодо групування методів державного управління та СПМДУ, щоб не лише дізнатися думку опитуваних, а й подати їм основні теоретичні знання. Результати опитувань показали, що найлегшими для впливу сфери психічної діяльності респонденти вважають: емоції – 57 %, розум – 14 %, відчуття – 14 %, волю – 6 %. Вагались відповісти 9 % респондентів. Аналіз відповідей свідчить, що незважаючи на незначну увагу до вивчення в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації СПМДУ, державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування слушно вважають, що емоційна сфера психічної діяльності є найбільш вразливою для психологічного впливу.

Відповіді респондентів на запитання щодо розподілу ефективних СПМДУ за впливом на сфери психічної діяльності показали, що найбільш виразно розділилися відповіді респондентів щодо впливу на розумову сферу за допомогою СПМДУ переконувannya (75 %), наслідування (42 %), заохочування (39 %). Що ж до інших сфер психічної діяльності, то частота відмічених СПМДУ вказує на слабкий рівень знань щодо специфіки їх впливу. Найбільший відсоток у вольовій сфері – 38 % – належить СПМДУ переконувannya, у сфері відчуттів – 34 % – заохочування, емоцій – 38 % – зараження. Крім того, істотна кількість респондентів (31 %) зазначила, що на вольову сферу психічної діяльності можна ефективно впливати за допомогою СПМДУ заохочування та 29 % – змушування. У сфері відчуттів державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування майже однакову перевагу надають таким СПМДУ як переконувannya (29 %), наслідування, приклад (27 %), зараження (27 %). У сфері емоційної психічної діяльності надається також перевага таким СПМДУ як заохочування (31 %), переконувannya (29 %), наслідування, приклад (26 %). Така картина може бути свідченням недостатнього рівня теоретичних знань державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо впливу на суспільну свідомість за допомогою СПМДУ за сферами психічної діяльності.

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування надають перевагу у разі невизначеності про-

блеми таким варіантам поведінки як пояснення важливості та корисності рішення для громади (84 %), в тому числі через ЗМІ (72 %); проведення соціологічних досліджень щодо доцільності прийняття рішень (53 %), проведення попередніх переговорів з особами, від голосування яких залежить прийняття рішення щодо внесення пропозиції (46 %) та підготовка осіб, які б висвітлювали інформацію серед населення шляхом прямого діалогу (46 %), що свідчить про знання державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування основних форм роботи з населенням, а також про те, що у разі перешкод при прийнятті важливих для регіону рішень управлінським кадрам необхідно спиратися на думку населення (проведення соціологічних досліджень) та співпрацювати із ЗМІ щодо досягнення переконуючого ефекту.

Маніпуляція сприймається респондентами негативно майже на третину (30 %). Відповіді розділилися між ставленням до неї як негативного явища і виправданості її застосування в державному управлінні. 39 % респондентів вважають її негативним явищем, але в той же час зазначають, що маніпулятивні технології ефективно використовуються іншими країнами, що можна розглядати і як непряму відповідь щодо згоди на використання маніпулятивних технологій. Частково виправдовують маніпуляцію – 26 % опитуваних, стільки ж зазначає, що сьогодні ніхто не розкриває своїх інтересів.

В органах місцевого самоврядування відповіді розподілилися таким чином: 88 % працівників сільських рад і 40 % обласних рад не виправдовують маніпулятивну взаємодію; 55 % працівників міськрад міст обласного значення та 50 % працівників міськрад міст районного значення вважають, що маніпуляція завжди була негативним явищем, таким і залишається; 46 % працівників районних рад вважає, що зараз ніхто не розкриває своїх інтересів. В органах державної влади: по 35 % працівників райдержадміністрації вважають, що маніпуляція завжди була негативним явищем, яким і залишається і що вона не є виправданою в державному управлінні; по 34 % державних службовців структурних підрозділів облдержадміністрації вважають, що маніпуляція завжди була негативним явищем і що зараз ніхто не розкриває своїх інтересів; по 28 % управлінців апарату облдержадміністрації вважають, що маніпуляція завжди була негативним явищем і що всі держави ефективно використовують маніпуляцію для реалізації управлінських цілей.

За відповідями респондентів можна зробити висновок, що сьогодні найчастіше стикається державне управління з такими формами маніпуляції як: викривлення інформації – 65 %, агітація – 47 %, реклама – 39 %, пропаганда – 33 %. Також значна частка вибору припала на інтриги – 24 % й чутки – 22 %. Як бачимо, викривленню інформації сьогодні надається перевага в державному управлінні та місцевому самоврядуванні, що свідчить про активне використання маніпулятивних технологій в регіональних органах влади.

У спробі надати перевагу маніпулятивному або партнерському типу взаємодії половина опитуваних вважає, що найчастіше використовуються СПМДУ маніпулятивного типу, решта розділилася порівну між думкою щодо СПМДУ партнерського типу і ваганням відповідати на запитання.

В управлінських умовах, де інтереси перетинаються, дуже часто виникають ситуації, коли державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування потрапляють під маніпулятивний вплив. 52 % опитуваних заперечили спроби ними маніпулювати, 46 % – підтвердили. Опитуваним, які впевнені, що потрапляли під вплив маніпулятивних технологій, було запропоновано обрати найефективніші варіанти виходу з таких ситуацій, які також давали змогу визначити схильність посадовців до партнерського або маніпулятивного типу взаємодії в управлінській діяльності. Відповіді респондентів з цього питання розділилися. Найбільша частка (16 % респондентів) відверто заявили маніпуляторам про те, що розуміють їх дії, що свідчить про праг-

нення до відкритої взаємодії, 11 % – ухилилися від спілкування, стільки ж – використали наперед підготовлену інформацію, щодо нейтралізації опонента, а 10 % – переводили розгляд проблеми у вигідне для себе русло, що можна трактувати двоюко: як прагнення безконфліктного спілкування і як маніпулятивну взаємодію в залежності від мотивів поведінки.

Результати відповідей показали, що майже кожен державний службовець чи посадова особа місцевого самоврядування вислухають уважно зміст проблеми, незважаючи на можливість її вирішення – 92 %, у разі необхідності призначатимуть зустріч до з'ясування усіх обставин справи – 53 %, менше половини виражать вдячність громаді за активність – 42 %, лише 26 % відкрито взаємодіятиме, заявивши у разі, коли проблема не належатиме до її компетенції, про це. Наведені результати свідчать, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування намагаються перевести взаємовідносини з громадськістю у відкрите русло, що вимагає від них наявності теоретичних знань та практичних умінь і навичок щодо володіння СПМДУ.

У разі, коли в колективі виникають напружені ситуації, найбільше респондентів надають перевагу збиранню нарад (68 %), на яких відкрито, але все ж з'ясовуватимуться стосунки між колегами.

30 % респондентів внесли ті чи інші пропозиції щодо використання СПМДУ та запропонували форми їх реалізації, які мали б найбільший ефект, що свідчить про активну позицію опитуваних у вирішенні проблем державного управління. В основному, пропозиції мали відношення до форм взаємодії з громадськістю (19 %), решта – відносно СПМДУ (11 %), але і їх, зазвичай, респонденти не відрізняли від форм взаємодії, що свідчить про слабку теоретичну підготовку державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань впливу на громадську думку. Щодо форм взаємодії, то найбільша потреба, на думку опитуваних, виникає в державному управлінні у розв'язанні проблем взаємодії влади з громадськістю через ЗМІ. Так, 38 % респондентів, які давали відповідь на запитання, вважає за необхідне своєчасне висвітлення інформації у пресі, на телебаченні та радіо; 23 % – надає перевагу особистим зустрічам представників органів державної влади з населенням щодо переконання у правильності обраної стратегії управлінської діяльності. І всі респонденти підтверджують необхідність вивчення та використання форм і методів взаємодії з громадськістю.

Основна гіпотеза про рівень знань щодо змісту та особливостей використання СПМДУ впливає на рівень відкритості взаємодії держави й територіальних громад регіонів. Не виявлено значної різниці між рівнем відкритості взаємодії в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, що можна пояснити впливом схожих управлінських умов.

Таким чином, на шляху до відкритої взаємодії органів державної влади з громадськістю, що є основою консолідації населення України як державоутворюючої спільноти, виникають перешкоди, пов'язані з низьким рівнем теоретичних знань, практичних умінь і навичок використання СПМДУ, схильністю державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування до маніпулятивного типу взаємодії, впливом на прийняття управлінських рішень в органах державної влади політичної ситуації в країні, належністю осіб, на яких покладено управлінські повноваження, до різних політичних сил, піклуванням керівних кадрів про особисті інтереси, що й підтверджується результатами опитування.

Аналіз проведеного опитування виявив недостатній рівень знань, умінь і навичок використання державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування СПМДУ, надання переваги маніпулятивному типу взаємодії, що свідчить про низький рівень відкритості як органів влади та органів місцевого самоврядування у від-

носінах з населенням та викликає суперечності у реалізації завдань державного управління. В результаті опитування не виявлено значної різниці між рівнем відкритості взаємодії в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, що можна пояснити впливом схожих управлінських умов.